

tem Deo vero et vere æterno, ut quamvis ei coæterna non sit, in nullam tamen temporum varietatem et vicissitudinem ab illo se resolvat ac defluat; sed in ejus solius veracissima contemplatione requiescat? Quoniam tu Deus diligenti te quantum præcipis, ostendis ei te, et sufficis ei, et ideo non declinat a te nec ad se. Hæc est domus Dei non terrena, neque ulla cœlesti mole corporea, sed spiritualis et particeps æternitatis tuæ, quia sine labe in æternum. Statuisti enim eam in sæculum et in sæculum sæculi præceptum posuisti et non præteribit¹. Nec tamen tibi Deo coæterna, quoniam non sine initio; facta est enim.

XX. Nam et si non invenimus tempus ante illam: « Prior » quippe omnium creata est sapientia²?, » nec utique illa Sapientia tibi, Deus noster, Patri suo plane coæterna, et aqualis, et per quam creata sunt omnia, et in quo Principio fecisti cœlum et terram; sed profecto sapientia quæ creata est; intellectualis natura scilicet, quæ contemplatione luminis lumen est; dicitur enim et ipsa, quamvis creata, sapientia. Sed quantum interest inter lumen quod illuminat et quod illuminatur, tantum inter sapientiam quæ creat et istam quæ creata est; sicut inter justitiam justificantem, et justitiam quæ justificatione facta est. Nam et nos dicti sumus justitia tua. Ait enim quidam servus tuus: « Ut nos simus justitia Dei in ipso³. » Ergo quia prior omnium creata est quædam sapientia quæ creata est, mens rationalis et intellectualis castæ civitatis tuæ, matris nostræ quæ sursum est, et libera est⁴, et æterna in cœlis, (quibus cœlis nisi qui te laudant cœli cœlorum; quia hoc est et cœlum cœli Domino⁵,) et si non invenimus tempus ante illam, quia et creaturam temporis antecedit, quæ prior omnium creata est: ante illam tamen est ipsius

¹ Psal. cXLVIII, 6. — ² Eccli. I, 4. — ³ 2 Cor. V, 21. — ⁴ Galat. IV, 26.
— ⁵ Psal. cXLVIII, 4.

Creatoris æternitas, a quo facta sumpsit exordium, quamvis non temporis, quia nondum erat tempus, ipsius tamen conditionis suæ.

XXI. Unde ita est abs te Deo nostro, ut aliud sit plane quam tu; et non idipsum. Quoniam et si non solum ante illam, sed nec in illa invenimus tempus, quia est idonea faciem tuam semper videre, nec uspiam deflectitur ab ea quo fit ut nulla mutatione varietur: inest ei tamen ipsa mutabilitas unde tenebresceret, et frigeret, nisi amore grandi tibi cohærens tanquam semper meridies luceret et ferveret ex te. O domus luminosa et speciosa! dilexi decorem tuum, et locum habitationis gloriæ Domini mei fabricatoris et possessoris tui¹. Tibi suspiret peregrinatio mea, et dico ei qui fecit te, ut possideat et me in te, quia fecit et me. Erravi sicut ovis perdita², sed in humeris pastoris mei, structoris tui, spero me reportari tibi³.

XXII. Quid dicitis mihi quos alloquebar contradictores, qui tamen et Moysen pium famulum Dei, et libros ejus oracula sancti Spiritus creditis? Est-ne ista domus Dei, non quidem Deo coæterna, sed tamen secundum modum suum æterna in cœlis, ubi vices temporum frustra quaeritis, quia non invenietis? Supergreditur enim omnem distentionem, et omne spatium ætatis volubile, cui semper inhærere Deo bonum est⁴. Est, inquit. Quid igitur ex iis quæ clamavit cor meum ad Deum meum, cum audiret interius vocem laudis ejus, quid tandem falsum esse contenditis? An quia erat informis materies, ubi propter nullam formam nullus ordo erat? Ubi autem nullus ordo erat, nulla esse vicissitudo temporum poterat; et tamen hoc pene nihil, in quantum non omnino nihil erat, ab illo utique erat a quo est quidquid est, quod utcumque aliquid est. Hoc quoque, aiunt, non negamus.

¹ Psal. xxv, 8. — ² Id. cxviii, 176. — ³ Luc. xv, 5. — ⁴ Psal. lxxii, 28.
22.

CAPUT XVI.

Rem habere non vult cum iis, qui contradicunt veritati divinæ.

XXIII. CUM his enim volo coram te aliquid colloqui, Deus meus, qui hæc omnia, quæ intus in mente mea non tacet veritas tua, vera esse concedunt. Nam qui hæc negant, latent quantum volunt et obstrepant sibi: persuadere conabor ut quiescant, et viam præbeant ad se verbo tuo. Quod si noluerint et repulerint me, obsecro, Deus meus, ne tu sileas a me¹. Tu loquere in corde meo veraciter, solus enim sic loqueris; et dimittam eos foris sufflantes in pulverem, et excitantes terram in oculos suos; et intrem in cubile meum, et cantem tibi amatoria, gemens inenarrabiles gemitus in peregrinatione mea, et recordans Jerusalem, extento in eam sursum corde, Jerusalem patriam meam, Jerusalem matrem meam, teque super eam regnatorem, illustratorem, patrem, tutorem, maritum, et castas et fortes delicias, et solidum gaudium, et omnia bona ineffabilia simul omnia; quia unum summum et verum bonum; et non avertar donec in ejus pacem matris charissimæ, ubi sunt primitiæ spiritus mei, unde mihi ista certa sunt, colligas totum quod sum, a dispersione et deformitate hac, et conformes atque confirmes in æternum, Deus meus, misericordia mea. Cum his autem qui cuncta illa quæ vere sunt, falsa esse non dicunt, honorantes et

¹ Psal. xxvii, 1.

in culmine sequendæ auctoritatis nobiscum constituentes illam per sanctum Moysen editam sanctam Scripturam tuam, et tamen nobis aliquid contradicunt, ita loquor: Tu esto, Deus noster, arbiter inter confessiones meas et contradictiones eorum.

CAPUT XVII.

Ut cœli et terræ nominibus aliud et aliud intelligi potest.

XXIV. DICUNT enim: Quamvis vera sint hæc, non ea tamen duo Moyses intuebatur, cum Spiritu revelante diceret: « In principio fecit Deus cœlum et terram¹. Non cœli nomine spiritalem vel intellectualem illam creaturam, semper faciem Dei contemplantem significavit; nec terræ nomine informem materiam. Quid igitur? Quod nos dicimus, inquit, hoc ille vir sensit, hoc verbis istis elocutus est. Quid est illud? Nomine, aiunt, cœli et terræ, totum istum visibilem mundum prius universaliter et breviter significare voluit, ut postea digereret dierum enumeratione, quasi articulatim, universa quæ sancto Spiritui placuit sic enuntiare. Tales quippe homines erant rudis ille atque carnalis populus cui loquebatur, ut eis opera Dei non nisi sola visibilia commendanda judicaret. Terram vero invisibilem et incompositam, tenebrosamque abyssum, unde consequenter ostenditur per illos dies facta atque disposita esse cuncta ista visibilia quæ nota sunt omnibus,

¹ Gen. 1, 1.

non incongruenter informem istam materiam intelligendam esse consentiunt.

XXV. Quid si dicat alius, eamdem informitatem confusio- nemque materiæ, cœli et terræ nomine prius insinuatam, quod ex ea mundus iste visibilis cum omnibus naturis quæ in eo manifestissime apparent, qui cœli et terræ nomine sæpe appellari solet, conditus atque perfectus est? Quid si dicat et alius, cœlum et terram quidem invisibilem visibilemque naturam non indecenter appellatam; ac per hoc universam creaturam, quam fecit in Sapientia, id est, in Principio, Deus, hujuscemodi duobus vocabulis esse comprehensam; verumtamen quia non de ipsa substantia Dei, sed ex nihilo cuncta facta sunt, quia non sunt id ipsum quod Deus, et inest quædam mutabilitas omnibus, sive maneant, sicut æterna domus Dei; sive mutantur, sicut anima hominis et corpus, communem omnium rerum invisibilium visibiliumque materiem adhuc informem, sed certe formabilem, unde fieret cœlum et terra, id est, invisibilis atque visibilis jam utraque formata creatura, his nominibus enuntiatam, quibus appellaretur « Terra invisibilis et incomposita, » et « Tenebræ super abyssum, » ea distinctione ut « Terra invisibilis et incomposita » intelligatur materies corporalis ante qualitatem formæ; « Tenebræ autem super abyssum, » spiritalis materies ante cohibitionem quasi fluentis immoderationis, et ante illuminationem Sapientiæ.

XXVI. Est adhuc quod dicat si quis alius velit, non scilicet jam perfectas atque formatas invisibiles visibilesque naturas, cœli et terræ nomine significari cum legitur: « In principio fecit Deus cœlum et terram; » sed ipsam adhuc informem inchoationem rerum formabilem creabilemque materiam his nominibus appellatam, quod in ea jam essent ista confusa, nondum qualitibus formisque

distincta, quæ nunc jam digesta suis ordinibus vocantur cœlum et terra; illa spiritalis, hæc corporalis creatura.

CAPUT XVIII.

Quis error innoxius in Scripturis.

XXVII. QUIBUS omnibus auditis et consideratis, nolo verbis contendere; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium¹. Ad ædificationem autem bona est lex, si quis ea legitime utatur; quia finis ejus est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta². Et novit Magister noster in quibus duobus præceptis totam Legem Prophetasque suspenderit³. Quæ mihi ardentem confitenti, Deus meus, lumen oculorum meorum in occulto, quid mihi obest, cum diversa in his verbis intelligi possint, quæ tamen vera sint, quid, inquam, mihi obest, si aliud ego sensero, quam sensit alius eum sensisse qui scripsit? Omnes quidem qui legimus, nitimur hoc indagare atque comprehendere, quod voluit ille quem legimus. Et cum eum veridicum credimus, nihil quod falsum esse vel novimus vel putamus, audemus eum existimare dixisse. Dum ergo quisque conatur id sentire in Scripturis sanctis, quod in eis sensit ille qui scripsit; quid mali est si hoc sentiat, quod tu, lux omnium veridicarum mentium, ostendis verum esse, etiamsi hoc non sensit ille quem legit; cum et ille verum, nec tamen hoc senserit?

¹ 2 Tim. II, 14. — ² 1 Tim. I, 5, 8. — ³ Matth. XXII, 40.

CAPUT XIX.

Quæ liquido vera.

XXVIII. VERBUM est enim, Domine, fecisse te cœlum et terram; et verum est Principium esse Sapientiam tuam in qua fecisti omnia ¹. Item verum est, quod mundus iste visibilis habet magnas partes suas cœlum et terram, brevi complexione factarum omnium conditarumque naturarum. Et verum est, quod omne mutabile insinuat notitiæ nostræ quamdam informitatem, qua formam capit, vel qua mutatur et vertitur. Verum est, nulla tempora perpeti quod ita cohæret formæ incommutabili, ut quamvis sit mutabile, non mutetur. Verum est, informitatem, quæ prope nihil est, vices temporum habere non posse. Verum est, quod unde fit aliquid, potest quodam genere locutionis habere jam nomen ejus rei quæ inde fit; unde potuit vocari cœlum et terra quælibet informitas, unde factum est cœlum et terra. Verum est, omnium formatorum nihil esse informi vicinius quam terram et abyssum. Verum est, quod non solum creatum atque formatum, sed etiam quidquid creabile atque formabile est, tu fecisti ex quo sunt omnia. Verum est, omne quod ex informi formatur, prius esse informe, deinde formatum.

¹ Psal. cur, 24.

CAPUT XX.

In principio creavit, etc., varie intellectum.

XXIX. Ex his omnibus veris, de quibus non debitant quorum interiori oculo talia videre donasti, et qui Moysen famulum tuum in Spiritu veritatis locutum esse immobiliter credunt; ex his ergo omnibus aliud sibi tollit qui dicit: « In principio fecit Deus cœlum et terram, » id est, In Verbo suo sibi coæterno fecit Deus intelligibilem atque sensibilem, vel spiritalem corporalemque creaturam. Aliud qui dicit: « In principio fecit Deus cœlum » et terram, » id est, In Verbo suo sibi coæterno fecit Deus universam istam molem corporei mundi hujus, cum omnibus quas continet manifestis notisque naturis. Aliud qui dicit: « In principio fecit Deus cœlum et terram, » id est, In Verbo suo sibi coæterno fecit Deus informem materiam creaturæ spiritualis et corporalis. Aliud qui dicit: « In principio fecit Deus cœlum et terram, » id est, In Verbo suo sibi coæterno fecit Deus informem materiam creaturæ corporalis ubi confusum adhuc erat cœlum et terra, quæ nunc jam distincta atque formata in istius mundi mole sentimus. Aliud qui dicit: « In principio fecit Deus cœlum et terram, » id est, In ipso exordio faciendi atque operandi, fecit Deus informem materiam confuse habentem cœlum et terram; unde formata nunc eminent et apparent, cum omnibus quæ in eis sunt.

CAPUT XXI.

Terra erat invisibilis etc. varie intellectum.

XXX. ITEM quod attinet ad intellectum verborum sequentium, ex illis omnibus verbis, aliud sibi tollit qui dicit : « Terra autem erat invisibilis et incomposita, et » tenebræ erant super abyssum, » id est, Corporale illud quod fecit Deus, adhuc materies erat corporearum rerum informis, sine ordine, sine luce. Aliud qui dicit : « Terra » autem erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant » super abyssum, » id est, Hoc totum quod cœlum et terra appellatum est, adhuc informis et tenebrosa materies erat, unde fieret cœlum corporeum et terra corporea, cum omnibus quæ in eis sunt corporeis sensibus nota. Aliud qui dicit : « Terra autem erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum, » id est, Hoc totum quod cœlum et terra appellatum est, adhuc informis et tenebrosa materies erat, unde fieret cœlum intelligibile quod alibi dicitur cœlum cœli ¹, et terra, scilicet omnis natura corporea, sub quo nomine intelligatur etiam hoc cœlum corporeum; id est, unde fieret omnis invisibilis visibilisque creatura. Aliud qui dicit : « Terra autem erat » invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum; » non illam informitatem nomine cœli et terræ Scriptura appellavit; sed jam erat, inquit, ipsa informitas quam terram invisibilem et incompositam tenebro-

¹ Psal. cxxiii, 16.

samque abyssum nominavit, de qua cœlum et terram Deum fecisse prædixerat, spiritalemque scilicet, corporealemque creaturam. Aliud qui dicit : « Terra autem erat » invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum; » id est, Informitas quædam jam materies erat, unde cœlum et terram Deum fecisse Scriptura prædixit; totam scilicet corpoream mundi molem, in duas maximas partes, superiorem atque inferiorem distributam, cum omnibus quæ in eis sunt usitatis notisque creaturis.

CAPUT XXII.

Aliquid esse a Deo conditum, de quo sileat liber Genesis, nihil repugnat.

XXXI. CUM enim duabus illis extremis sententiis resistere quisquam ita tentaverit : Si non vultis hanc informitatem materiæ cœli et terræ nomine appellatam videri; erat ergo aliquid quod non fecerat Deus, unde cœlum et terram faceret; neque enim Scriptura narravit quod istam materiem Deus fecerit, nisi intelligamus eam cœli et terræ, aut solius terræ vocabulo significatam cum diceretur : « In » principio fecit Deus cœlum et terram; » ut id quod sequitur, « Terra autem erat invisibilis et incomposita, » quamvis informem materiam sic placuerit appellare, non tamen intelligamus nisi eam quam fecit Deus in eo quod præscriptum est : « Fecit Deus cœlum et terram. » Respondent assertores duarum istarum sententiarum quas extremas posuimus, aut illius, aut illius, cum hæc audierint, et dicent : Informem quidem istam materiam non

negamus a Deo factam, Deo a quo sunt omnia bona valde : quia sicut dicimus amplius bonum esse quod creatum atque formatum est, ita fatemur minus bonum esse quod factum est creabile atque formabile, sed tamen bonum : non autem commemorasse Scripturam, quod hanc informitatem fecerit Deus, sicut alia multa non commemoravit, ut Cherubim et Seraphim¹, et quæ Apostolus distincte ait : « Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates², » quæ tamen omnia Deum fecisse manifestum est. Aut si in eo quod dictum est : « Fecit cœlum et terram, » comprehensa sunt omnia; quid de aquis dicimus, super quas ferebatur Spiritus Dei? Si enim, terra nominata, simul intelliguntur, quomodo jam terræ nomine materies informis accipitur, quando tam speciosas aquas videmus? Aut si ita accipitur, cur ex eadem informitate scriptum est factum firmamentum et vocatum cœlum, neque scriptum est factas esse aquas? Non enim adhuc informes sunt et invisæ, quas ita decora specie fluere cernimus. Aut si tunc acceperunt istam speciem cum dixit Deus : « Congregetur aqua quæ est sub firmamento³, » ut congregatio sit ipsa formatio; quid respondebitur de aquis quæ super firmamentum sunt? quia neque informes tam honorabilem sedem accipere meruissent, nec scriptum est qua voce formatæ sint. Unde si aliquid Genesis tacuit Deum fecisse, quod tamen Deum fecisse nec sana fides, nec certus ambigit intellectus; nec ideo ulla sobria doctrina dicere audebit istas aquas cœternas Deo, quia in libro Geneseos commemoratas quidem audivimus, ubi autem factæ sint non invenimus : cur non informem quoque illam materiem, quam Scriptura hæc terram invisibilem et incompositam, tenebrosamque abyssum appellat, docente veritate intelligamus a Deo factam esse de nihilo,

¹ Isaï. vi, 2, et xxxvii, 16. — ² Coloss. 1, 16. — ³ Gen. 1, 9.

ideoque illi non esse cœternam, quamvis ubi facta sit, omiserit enuntiare ista narratio?

~~~~~

CAPUT XXIII.

Duo dissensionum genera in Scripturis interpretandis.

XXXII. His ergo auditis atque perspectis pro captu infirmitatis meæ, quam tibi confiteor scienti Deo meo, duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid a nuntiis veracibus per signa enuntiatur; unum si de veritate rerum, alterum si de ipsius qui enuntiat voluntate dissensio est. Aliter enim quærimus de creaturæ conditione quid verum sit; aliter autem quid in his verbis Moyses, egregius domesticus fidei tuæ, intelligere lectorem auditoremque voluerit. In illo primo genere discedant a me omnes, qui ea quæ falsa sunt, se scire arbitrantur. In hoc item altero discedant a me omnes, qui ea quæ falsa sunt, Moysen dixisse arbitrantur. Coniungar autem illis, Domine, in te, et delecter cum eis in te, qui veritate tua pascuntur in latitudine charitatis; et accedamus simul ad verba Libri tui, et quæramus in eis voluntatem tuam per voluntatem famuli tui, cujus calamo dispensasti ea.

CAPUT XXIV.

Ex multis veris non debet fidenter asseri hoc aut illud sensisse Moysen.

XXXIII. SED quis nostrum sic invenit eam inter tam multa vera, quæ in illis verbis aliter atque aliter intellectis occurrunt quærentibus, ut tam fidenter dicat hoc sensisse Moysen, atque hoc in illa narratione voluisse intelligi, quam fidenter dicit hoc verum esse, sive ille hoc senserit, sive aliud? Ecce enim, Deus meus, ego servus tuus qui vovi tibi sacrificium confessionis in his litteris, et oro ut ex misericordia tua reddam tibi vota mea; ecce ego quam fidenter dico in tuo Verbo incommutabili omnia te fecisse, invisibilia et visibilia, numquid tam fidenter dico non aliud quam hoc attendisse Moysen cum scriberet: « In principio fecit Deus cælum et terram? » Quia non sicut in tua veritate hoc certum video, ita in ejus mente video id eum cogitasse cum hæc scriberet. Potuit enim cogitare in ipso faciendi exordio, cum diceret: « In principio: » potuit et cælum et terram hoc loco, nullam jam formatam perfectamque naturam sive spiritalem sive corporalem, sed utramque inchoatam et adhuc informem velle intelligi. Video quippe vere potuisse dici, quidquid horum diceretur; sed quid horum in his verbis ille cogitaverit, non ita video: quamvis sive aliquid horum, sive aliquid aliud quod a me commemoratum non est, tantus vir ille mente conspexerit, cum hæc verba promeret, verum eum vidisse apteque id enuntiasse non dubitem.

CAPUT XXV.

Adversus eos qui aliorum interpretandi rationem temere rejiciunt.

XXXIV. NEMO mihi jam molestus sit dicendo mihi: Non hoc sensit Moyses quod tu dicis; sed hoc sensit quod ego dico. Si enim mihi diceret: Unde scis hoc sensisse Moysen, quod de his verbis ejus eloqueris? æquo animo ferre deberem, et responderem fortasse quæ superius respondi, vel aliquanto uberius, si esset durior. Cum vero dicit: Non hoc ille sensit quod tu dicis, sed quod ego dico; neque tamen negat, quod uterque nostrum dicit, utrumque verum esse: o vita pauperum Deus meus, in cujus sinu non est contradictio, plue mihi mitigationes in cor, ut patienter tales feram qui non mihi hoc dicunt, quia divini sunt, et in corde famuli tui viderunt quod dicunt; sed quia superbi sunt, nec noverunt Moysi sententiam, sed amant suam; non quia vera est, sed quia sua est. Alioquin et aliam veram pariter amarent, sicut ego amo quod dicunt, quando verum dicunt; non quia ipsorum est, sed quia verum est; et ideo jam nec ipsorum est, quia verum est. Si autem ideo ament illud quia verum est, jam et ipsorum est et meum est: quoniam in commune omnium est veritatis amatorum. Illud autem quod contendunt non hoc sensisse Moysen quod ego dico, sed quod ipsi dicunt; nolo, non amo: quia etsi ita est, tamen ista temeritas non scientiæ, sed audaciæ est; nec visus, sed ty-